

Сафонік Н.П.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто характерні особливості формування та функціонування фінансових систем окремих зарубіжних країн. Зокрема, розглянуто специфіку побудови фінансових систем США, Великобританії, Франції, Японії та Німеччини. Наголошено на своєрідних рисах, які відрізняють фінансові системи.

Ключові слова: фінансова система, державний бюджет, позабюджетні державні фонди, місцеві фінанси, фінанси державних підприємств, доходи, видатки.

Сафоник Н.П.

ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВЫХ СИСТЕМ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены характерные особенности формирования и функционирования финансовых систем отдельных зарубежных стран. В частности, рассмотрена специфика построения финансовых систем США, Великобритании, Франции, Японии и Германии. Отмечено своеобразные черты, которые отличают финансовые системы.

Ключевые слова: финансовая система, государственный бюджет, внебюджетные государственные фонды, местные финансы, финансы государственных предприятий, доходы, расходы.

Safonik N.P.

FEATURES OF CONSTRUCTION AND DEVELOPMENT OF FINANCIAL SYSTEMS OF FOREIGN COUNTRIES: THEORETICAL ASPECT

In the article the characteristics of the formation and functioning of the

financial systems of foreign countries are explored. In particular, the specificity of building financial systems of USA, Great Britain, France, Japan and Germany is reviewed. Emphasis unique celebrated features that different financial system underlined.

Keywords: financial system, state budget, extra-budgetary state funds, local finances, finance, government, income, expenditures

Постановка проблеми. Побудова досконалої фінансової системи для будь-якої країни відіграє дуже важливу роль у її соціально-економічному розвитку. Фінансова система за своєю структурою є надзвичайно складною, проте від рівня її розвитку та напрямків функціонування залежить добробут країни в цілому. Тому проблематика розвитку та функціонування фінансових систем зарубіжних країн є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існує значний доробок наукових праць, в яких розглядаються особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. Серед українських науковців – це праці Л.О. Миргородської, М.І. Карліна, С.І. Юрія, О.П. Кириленка та інших, проте в умовах глобалізації цих процесів дана проблематика є досить актуальною та потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є дослідження особливостей формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Сучасні фінансові системи розвинутих країн сформувались під впливом розвитку світової економіки. Хоча нині і прослідковується деяка уніфікація фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою, проте вони різняться між собою залежно від національних історичних особливостей, від типу державного устрою, рівня централізації фінансових ресурсів, типу та характеру міжнародної діяльності.

У західній фінансовій науці залежно від функціонального призначення фінансів переважає звужене трактування фінансової системи у контексті [9,

с. 21]:

1) рівня централізації ВВП (серед країн з розвинутою ринковою економікою можна відмітити існування істотних відмінностей у ролі держави в перерозподілі ВВП (цей показник може коливатися від 1/3 до 2/3).

З огляду на це прийнято виділяти два типи фінансових систем за рівнем централізації ВВП:

- ліберальні фінансові системи (американська модель (30-35%) – США, Японія; і частково західноєвропейська (35-40%) – Великобританія);

- соціально-орієнтовані фінансові системи (частково західноєвропейська модель (40%-45%) – Австрія, Німеччина, Франція та скандинавська (50-60%) – Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія);

2) ресурсного забезпечення потреб економіки (серед усього розмаїття фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою можна виділити два полярні типи, які відрізняються особливостями інвестиційного і корпоративного права – американську (market-based financial system) та європейську (bank-based financial system). У даному випадку тип фінансової системи визначається рівнем державного захисту прав інвесторів. Згідно такого підходу, фінансова система – це сукупність ринків та інших інститутів, які використовуються для укладання фінансових угод, обміну активами і ризиками. Вона об'єднує ринки фінансових інструментів, фінансових посередників, фірми, які пропонують фінансові послуги, і органи, що регулюють діяльність усіх цих установ.

Державне регулювання фінансових систем набуває дедалі більшого значення. Безпосереднє управління фінансами у будь-якій країні перебуває у віданні фінансового апарату.

Характерні особливості, переваги та недоліки моделей державного регулювання фінансової системи показані у табл. 1.

Отже, варто зазначити, що залежно від особливостей формування основними ланками фінансової системи країн з розвинутою ринковою економікою є публічні фінанси, державний кредит, спеціальні позабюджетні

Моделі державного регулювання фінансової системи: переваги та недоліки

Модель секторного регулювання (традиційна)	Модель мегарегулятора (єдиного регулятора)	Модель перехресного регулювання
Фінансова система регулюється за секторами окремими інституціями	Фінансова система інтегровано регулюється єдиним органом	Фінансова система регулюється двома центрами
<p align="center">Переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функції інституцій не дублюються; - компетентність наглядового органу у своїй сфері. <p align="center">Недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - імовірність зростання числа контролюючих інституцій; - виникнення спірних векторів регулювання; - можливі розбіжності в оцінці та реалізації заходів; - зростання державних витрат на утримання регулюючих органів. 	<p align="center">Переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> - реалізація уніфікованого моніторингу за всією фінансовою системою; - комплексне реагування на ризики та єдине спрямування заходів; - економія «на масштабі» за рахунок скорочення кількості наглядових органів. <p align="center">Недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - запровадження можливе за умови високорозвиненого фінансового сектору. 	<p align="center">Переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> - чіткий розподіл повноважень між «центрами відповідальності». <p align="center">Недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - можливе виникнення суперечності внаслідок конфлікту інтересів між регулюючими органами.

Джерело: [6, с. 258].

Розглянемо більш детально особливості побудови та функціонування фінансових систем окремих розвинених країн, кожна з яких має свої особливості.

Сучасна система державних фінансів США складається з [10, с.424]:

- фінансової системи федерації;
- фінансових систем 50 штатів;

– фінансових систем 12,7 тис. адміністративних, господарсько-підприємницьких, культурно-освітніх та інших місцевих підрозділів (графств, муніципалітетів, таун-шипів, сільських, шкільних, спеціальних округів);

– спеціальних фондів.

Центральне місце в цій системі займають федеральні фінанси, на які припадають 60% державного бюджету. Про це свідчать сформовані в останні три десятиріччя параметри розподілу і перерозподілу коштів між бюджетами трьох рівнів: близько 65% сукупних витрат консолідованого бюджету проходять через федеральний бюджет і 35% – частка інших двох рівнів, яка розподіляється між штатами і місцевими органами влади в пропорції 2 : 1 [8, с. 90].

Варто зазначити, що однією з характерних особливостей функціонування фінансової системи США є високий рівень автономності кожного з рівнів державного управління.

Фінансова система Великобританії включає до свого складу державний бюджет, відповідні фонди та фінанси місцевих громад і фінанси державних підприємств. Головною складовою фінансової системи Великобританії є державний бюджет, який, по суті, включає державний бюджет і місцеві бюджети 65 графств.

Другою складовою фінансової системи є позабюджетні державні фонди, такі як соціальні, що призначені для надання соціальних послуг населенню, та науково-дослідні, кошти якого формуються за рахунок доходів від продажу ліцензій на право використання винаходів і використовуються для надання безтермінових позичок та щорічних субсидій науковим організаціям, що займаються науковою розробкою проблем та втіленням їх результатів у виробництво [11, с. 289-290].

Місцеві фінанси становлять третю ланку фінансової системи у Великобританії. Місцеві органи влади у трьох частинах Великобританії: Англії, Уельсі та Шотландії – мають різну структуру.

В Англії двоступінчата система, що включає графства та округи у сільській місцевості та міста в урбанізованих районах. У 1992 р. в Уельсі та Шотландії була введена одноступінчата система місцевих органів управління. На сучасному етапі із місцевих бюджетів фінансується всього 23% усіх державних витрат. Джерелами формування місцевих бюджетів є податкові надходження, неподаткові надходження та субсидії центрального уряду. Серед податкових надходжень основне місце займає податок на майно, який стягується з власників чи орендарів нерухомого майна [3].

Основним інститутом в системі управління державними видатками у Великобританії є казначейство, на яке покладено функції двох міністерств: Міністерства фінансів і Міністерства економіки.

Структура казначейства складається з управлінь та виконавчого агентства – Управління Сполученого Королівства, яке займається обслуговуванням державного боргу. Діяльність казначейства здійснюється за такими основними напрямками: громадські видатки, фінанси, економіка та державна громадська служба [2, с. 7].

Отже, варто зазначити, що важливою ланкою фінансової системи Великобританії виступають фінанси державних підприємств, а також, що значна увага приділяється вирівнюванню економічного розвитку регіонів, зокрема за рахунок блок-грантів та грантів на спеціальні цілі. Наочно структура фінансової системи Великобританії показана на рис. 1.

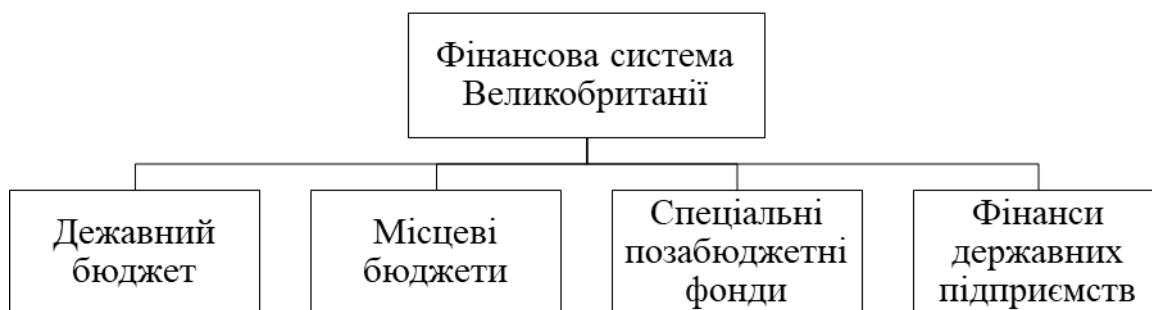


Рис. 1 Структура фінансової системи Великобританії

Джерело: побудовано автором.

Сучасна фінансова система Франції включає: загальний бюджет,

спеціальні рахунки казначейства, приєднані бюджети, соціальні фонди, місцеві фінанси і фінанси державних підприємств.

Бюджетна система Франції багатоланкова, але відрізняється високим ступенем централізації. Слід відмітити, що основою фінансової системи Франції є державний бюджет. На нього припадає половина всіх фінансових ресурсів держави. Характерним є те, що у цілому державний бюджет не затверджується законодавчою владою, а щорічно складається як допоміжний документ, що механічно об'єднує загальний бюджет, численні спеціальні рахунки казначейства і приєднані бюджети [5, с.205].

Фінансова система Японії складається із бюджету центрального уряду; місцевих бюджетів, спеціальних рахунків, що включають в себе спеціальні фонди та фінансів підприємств, служб, корпорацій, належать центральним і місцевим органам влади.

Значну частину видатків державного бюджету складають соціальні видатки, а особливо пенсії. Державними коштами забезпечується третина виплат базової пенсії, а все решта виплачується за рахунок різних пенсійних фондів. Пенсійний фонд найманих працівників приватного сектору складається із відрахувань підприємств, внесків самих працівників та доплат з боку держави, при цьому пенсія складає майже 70% місячної заробітної плати. Пенсійні фонди працівників державних та муніципальних підприємств формуються за рахунок організацій взаємодопомоги, що створюються за місцем роботи, та виплат самих підприємств і державних дотацій. Також значну частину видатків з державного бюджету складають допомоги та дотації.

В Японії існує програма науково-технічного прогресу, так як наука і освіта перетворились на головний структурний фактор економічного розвитку країни. За рахунок державного бюджету фінансується будівництво доріг, розвиток транспортної системи, системи зв'язку та інше. Важливим є те що з року в рік збільшуються видатки щодо державного боргу. Дефіцит державного бюджету Японії останніми роками є одним з найбільших серед

розвинених країн світу, основними методами покриття якого є випуск внутрішніх позик та приватизація державного сектору.

Спеціальні державні фонди за обсягу коштів перевищують державний бюджет. До них відносяться страхові, пенсійні, ощадні та інші фонди [1].

Доходна частина бюджету Японії складається з податкових і неподаткових надходжень. Серед податкових надходжень: 40 % становить прибутковий податок фізичних осіб, 30 % – податок на прибуток юридичних осіб (на прибуток компаній), 30 % – непрямі податки. Порівняно з іншими країнами частка неподаткових надходжень в Японії досить висока. До них належать доходи від орендної плати, продажу, штрафи, доходи від лотереї, позики [7, с.105].

Фінансова система Німеччини представляє собою модель бюджетно-податкових взаємовідносин, що за суттю відображає перерозподіл фінансових потоків з метою нівелювання нерівності різних регіонів країни. Бюджетний устрій країни обумовлений її державним устроєм, територіально-адміністративним поділом, рівнем розвитку економіки та її структурних елементів і включає в себе три ланки управління: центральне, членів федерації та місцеве.

В залежності від методів формування доходів економічних суб'єктів фінансову систему Німеччини можна поділити на дві сфери: централізовані фінанси (публічні фінанси) та децентралізовані фінанси (фінанси підприємств та фінанси господарств). Як форма організації грошових відносин фінансова система поділяється на наступні підсистеми: господарюючих суб'єктів, населення, держави та місцевих органів. Кожна підсистема фінансової системи відрізняється методами, способами формування та використання фінансових ресурсів і відповідно поділяється на певні ланки [4].

Загалом фінансова система ФРН складається з бюджетної системи, спеціальних урядових фондів, позабюджетних фондів, фондів державних підприємств, органів соціального страхування, федерального відомства з

праці.

З огляду на територіально-політичний устрій та розподіл повноважень у сфері федеральних фінансів фінансова система ФРН складається з таких рівнів:

- фінанси федерації (федеральний бюджет, спеціальні фонди, фінанси державних підприємств);
- фінанси земель (бюджети 16 земель, спеціальні фонди, фінанси підприємств);
- місцеві фінанси (місцеві бюджети та фінанси комунальних підприємств) [9, с. 214].

Для Німеччини властива досить складна система фінансового вирівнювання. Основними перевагами системи фінансового вирівнювання в Німеччині є [4]:

- збереження стимулів для нарощення дохідної бази;
- врахування фактичних особливостей розвитку регіону, врахування реальних відмінностей у бюджетній забезпеченості регіонів;
- полегшення тягаря на федеральний бюджет за рахунок горизонтального вирівнювання.

Схематично система фінансового вирівнювання в Німеччині показана на рис. 2.

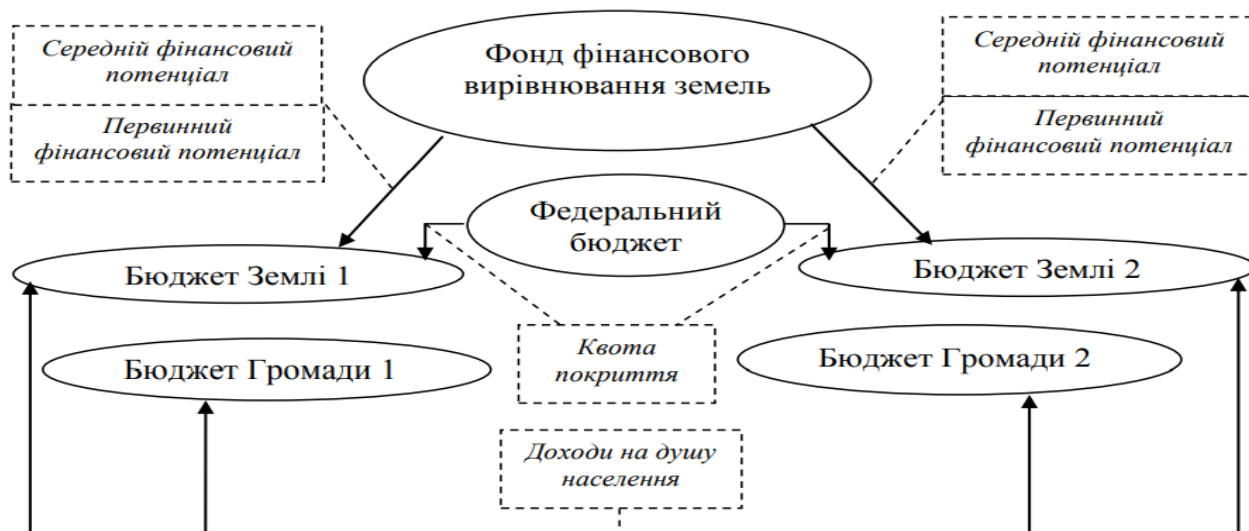


Рис. 2 Схеми системи фінансового вирівнювання в Німеччині

Джерело: [4].

Узагальнена характеристика фінансових систем окремих зарубіжних країн наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Характерні особливості фінансових систем зарубіжних країн

Країна	Елементи фінансової системи	Особливості фінансової системи
США	- федеральний бюджет - фінанси штатів - місцеві фінанси	- високий рівень автономності
Німеччина	- фінанси федерації - фінанси земель у складі відповідного бюджету - місцеві фінанси	- високий рівень децентралізації
Франція	- центральний (державний) бюджет - місцеві бюджети - спеціальні фонди - фінанси державних підприємств	- багатоланкова - високий ступінь централізації - створення та функціонування системи фондів спеціального призначення
Великобританія	- державний бюджет - місцеві бюджети - спеціальні позабюджетні фонди - фінанси державних підприємств та корпорацій	- ланки бюджетної системи є незалежними та функціонують автономно
Японія	- бюджет центрального уряду - місцеві бюджети - спеціальні фонди - фінанси підприємств, корпорацій, що належать центральним і місцевим органам влади	- єдність державного апарату і великого капіталу в розв'язанні загальних проблем

Джерело: [5, с.205].

Отже, Європейська Рада визначила чотири основні принципи побудови нової фінансової системи [5, с. 207]:

- усі фінансові інструменти та ринкові сегменти повинні підлягати регуляторному впливу;
- підвищення вимог до звітності суб'єктів фінансового ринку та надання їй більшої прозорості;
- запобігання кризам шляхом необхідності оцінки ризиків за допомогою координованого моніторингу функціонування багатонаціональних фінансових інститутів;
- закріплення за Міжнародним валютним фондом ключової ролі у системі модернізованої фінансової архітектури шляхом зростання обсягів його ресурсів та розширення можливості надання допомоги країнам, що її потребують.

Висновки. Таким чином, дослідивши особливості побудови та функціонування фінансових систем окремих країн бачимо, що їх структура зумовлена історичними особливостями, а також специфікою державного устрою. Важливою складовою фінансових систем виступають спеціальні позабюджетні фонди через які здійснюється фінансування окремих програм розвитку країн.

Загалом, основними заходами щодо трансформації фінансової системи будь якої країни повинні бути: раціональне планування та прогнозування обсягу державних видатків, здійснення державного регулювання іноземних капіталовкладень, покращення функціонування фінансового ринку, оптимізація структури та особливостей функціонування бюджетних установ, прозорість фінансових процедур, раціональний розподіл доходів, адже наявність стійкої фінансової системи є запорукою стабільного економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Виноградня В.М. Особливості функціонування фінансових систем в країнах з ринковою економікою [Електронний ресурс] / В. М. Виноградня // Економічний вісник університету. - 2013. - Вип. 20(1). - С. 199-205. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2013_20%281%29__41.

2. Гаруст Ю.В. Порівняльна характеристика фінансових систем Великобританії та України / Ю. В. Гаруст, Б. О. Толкачов // Форум права. - 2017. - № 1. - С. 5-9.
3. Дудченко В.Ю. Фінансово-бюджетна система Великобританії: сучасний стан та особливості функціонування [Електронний ресурс] / В. Ю. Дудченко // Економічні студії. – 2014. – С. 106-112. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12619/1/financial_system_of_Great_Britain.pdf.
4. Дудченко В. Ю. Фінансово-бюджетна система Німеччини: сучасний стан і проблеми функціонування [Електронний ресурс] / В. Ю. Дудченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2014. - Вип. 38. - С. 134-143. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11586/1/Financial_system_Germany.pdf
5. Забедюк М.С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн / М.С. Забедюк // Економічний форум. - 2015. - № 1. - С. 202-207
6. Коновал С.Е. Світовий досвід державного регулювання фінансової системи: адаптація до умов розвитку економіки України / С.Е. Коновал // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 254-262
7. Стукало Н.В. Світовий досвід фінансування регіонального розвитку: Монографія / Стукало Н.В., Литвин М.В. – Дніпропетровськ: Інновація, 2012. – 236 с.
8. Ткаченко І.В. Фінансова система США / І.В.Ткаченко, О.М.Пастухова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2011. - Вип. 2(1). - С. 88-92
9. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 287 с.
10. Череп О.Г. Проблемні питання функціонування фінансової системи США / О.Г. Череп // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2011. – № 3(57). – С. 424-428
11. Шушкова Ю.В. Особливості побудови та розвитку фінансової системи Великобританії / Ю.В. Шушкова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.13. – С. 287-293

Сафонік Наталія Петрівна – аспірантка кафедри міжнародної економіки Університету ДФС України.